

Llombardia: de l'emigració cap a Europa a l'allau d'immigrants extracomunitaris

Fabio Quassoli

© Fotolia/Piccina

Al llarg dels últims anys no només s'ha produït un augment de la població immigrant sinó, sobretot, un canvi radical en les seves característiques i procedència. Si a mitjan anys setanta nou de cada deu estrangers procedien de l'Europa comunitària o d'Amèrica del Nord, actualment només un de cada deu és comunitari o nord-americà, mentre que quatre són europeus extracomunitaris, dos són africans, dos són asiàtics i un és de l'Amèrica llatina. També cal tenir en compte que gairebé el 50% dels immigrants professen religions diferents de la cristiana i que una tercera part són musulmans.

1. Dades estadístiques

D'acord amb les dades publicades per l'Institut Nacional d'Estadística italià (ISTAT), el nombre de ciutadans estrangers residents a Itàlia el 31 de desembre de 2006 era de 2.938.922 (concretament, 1.473.073 eren homes i 1.465.849, dones), xifra que correspon a aproximadament el 5% de la població total. A la Llombardia, l'any 2006 els ciutadans estrangers residents eren 728.647, és a dir, el 7,6% de la població. Per tant, com en el passat, la Llombardia es confirma –gràcies, també, a la importància de Milà– com un dels principals destins dels fluxos migratoris.

taula 1

PERMISOS DE RESIDÈNCIA A LA LLOMBARDIA EL 31 DE DESEMBRE (ANYS 1992-2006). PERCENTATGE D'ESTRANGERS SOBRE LA POBLACIÓ I INCREMENT ANUAL DE LA SEVA PRESÈNCIA			
Any	Permisos	Percentatge sobre la població	Variació anual
1992	125.769	1,4	
1993	138.732	1,6	10,3
1994	151.661	1,7	9,3
1995	162.409	1,8	7,1
1996	186.251	2,1	14,7
1997	218.183	2,4	17,1
1998	255.844	2,9	17,3
1999	292.251	3,3	14,2
2000	340.850	3,8	16,6
2001	324.000	3,6	-4,9
2002	378.507	4,2	16,8
2003	476.690	5,2	25,9
2004	594.279	6,3	24,7
2005	665.884	7,0	12,0
2006	728.647	7,6	9,4

Font: ISTAT.

Pel que fa als immigrants irregulars, és molt difícil quantificar-ne el nombre. En el transcurs dels anys les estimacions han patit notables oscil·lacions, negades sovint durant les campanyes nacionals de regularització. Dit això, les més ac-

tualitzades, dutes a terme per Giancarlo Blangiardo per compte de la Fondazione ISMu, eleven la xifra a aproximadament 520.000 immigrants irregulars l'any 2005, quantitat equivalent a poc menys del 20% dels immigrants que resideixen habitualment a Itàlia,¹ amb percentatges molt similars per a la regió de la Llombardia: l'ISMu i l'Observatori Regional de la Immigració estimen, també per al 2005, la presència de 116.000 immigrants irregulars a la Llombardia, xifra igual a aproximadament el 15% dels residents estrangers. Els darrers set anys ha disminuït el nombre d'immigrants sense permís de residència vàlid, que ha passat del 30% al 18%, aproximadament, estimat per al 2006.

taula 2

ESTATUT JURÍDIC DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA A LA LLOMBARDIA, 2001-2006 (VALORS EN %)			
	Regulars	Irregulars	Total
2001	79	21	100
2002	69	31	100
2003	89	11	100
2004	86	14	100
2005	85	15	100
2006	82	18	100

Font: Observatori Regional per a la Integració i la Multietnicitat

El rànquing de les principals «comunitats nacionals» ha canviat significativament amb el pas del temps (taula 3). Si considerem els darrers vint anys, es pot veure que s'ha passat de la predominança dels països de l'Àfrica del nord (especialment el Marroc, Tunísia i Egipte) que va caracteritzar els anys noranta a una hegemonia dels països balcànics i de l'Europa de l'est (Albània, Romania, Ucraïna, Polònia, Sèrbia i Montenegro). A més, es confirma la posició de les Filipines i la Xina entre els països d'origen més importants de la immigració cap a Itàlia durant tot el període considerat.

1 Vegeu Giancarlo Blangiardo, Stefania Rimoldi, 2006, «L'immigrazione straniera in Italia. Recente dinamica e prospettive per il futuro», a la *Rivista Italiana di Economia Demografia e Statistica*, volum LX, núms. 1-2, gener-juny de 2006. L'estimació duta a terme per Blangiardo per compte de la Fondazione ISMu ha estat confirmada per l'ISTAT.

taula 3

RÀNQUING DELS DEU PAÏSOS PRINCIPALS PER NOMBRE DE PERMISOS DE RESIDÈNCIA EL 31 DE DESEMBRE (NOMÉS PAÏSOS EN VIES DE DESENVOLUPAMENT)

1980			1990			1999			2006		
Iran	8.399	4,2	Marroc	63.809	11,6	Marroc	155.864	11,6	Albània	282.650	9,6
Iugoslàvia	6.472	3,3	Tunísia	31.881	5,8	Albània	133.018	9,9	Romania	278.572	9,5
Filipines	4.107	2,1	Filipines	26.166	4,8	Filipines	67.386	5,0	Marroc	258.571	8,8
Etiòpia	4.048	2,0	Iugoslàvia	22.335	4,1	Romania	61.212	4,6	Xina	122.364	4,2
Egipte	3.139	1,6	Senegal	21.073	3,8	Xina	56.660	4,2	Ucraïna	118.524	4,0
Índia	2.535	1,3	Egipte	14.183	2,6	Tunísia	46.773	3,5	Polònia	78.930	2,7
Jordània	2.411	1,2	Xina	12.998	2,4	Sèrbia i Mont.	41.234	3,1	Filipines	76.413	2,6
Cap Verd	2.168	1,1	Polònia	10.933	2,0	Senegal	40.890	3,1	Tunísia	64.870	2,2
Líbia	2.080	1,0	Brasil	9.364	1,7	Egipte	34.042	2,5	Índia	57.122	1,9
Argentina	2.018	1,0	Sri Lanka	8.747	1,6	Sri Lanka	31.991	2,4	Sèrbia i Mont.	55.701	1,9
Total	37.377	18,8	Total	221.489	40,4	Total	669.070	49,9	Total	1.393.717	47,4
Tots	198.483		Tots	548.193		Tots	1.340.655		Tots	2.938.922	

Font: ISTAT.

Pel que fa a la Llombardia (taula 4), es detecta un «manteniment» dels països del nord d'Àfrica –la primera nacionalitat continua essent la marroquina i l'egípcia roman entre les primeres deu en ordre d'importància– i de l'Amèrica del Sud –els immigrants peruans i equatorians semblen haver trobat a la Llombardia, i més concretament a la ciutat de Milà, el seu destí «d'elecció»–, enfront de les taxes de creixement realment impressionants, en qualsevol cas, dels fluxos procedents de l'Europa oriental.

L'evolució històrica del nombre de ciutadans estrangers a Itàlia entre els anys 1981 i 2006 posa de manifest alguns elements significatius. (taula 5)

En primer lloc, la seva presència ha augmentat a un ritme creixent, tot i que irregular: els darrers cinc anys els increments percentuals són de dues xifres i oscil·len entre un mínim del 10% i un màxim del 28% –una tendència força impressionant, si es tradueix en termes absoluts.

En segon lloc, l'evolució històrica mostra algunes irregularitats, que coincideixen en gran part amb les campanyes nacionals de regularització, que han tingut lloc els anys 1986, 1990, 1995, 1999 i 2002. Donada l'absència de canals d'immigració legal substancials a Itàlia durant els anys noranta i el desmantellament dels dispositius introduïts a partir de 1998 –Institut de

l'apadrinament, decret de quotes, etc.–, aquestes campanyes han esdevingut el principal canal de regularització dels estrangers residents irregularment a Itàlia. De fet, la gran majoria de les persones que actualment disposen de permís de residència han pogut regularitzar la seva situació gràcies a aquestes regularitzacions. Aquesta

A LLOMBARDIA, L'ANY 2006 ELS CIUTADANS ESTRANGERS RESIDENTS EREN 728.647, ÉS A DIR, EL 7,6% DE LA POBLACIÓ. PER TANT, COM EN EL PASSAT, ES CONFIRMA –GRÀCIES, TAMBÉ, A LA IMPORTÀNCIA DE MILÀ– COM UN DELS PRINCIPALS DESTINS DELS FLUXOS MIGRATORIS.

característica de fons de les polítiques d'immigració italianes sorgeix clarament a partir de les dades, que amb motiu de les diferents regularitzacions –en alguns casos l'efecte s'ha retardat o prolongat lleugerament per la lentitud dels tràmits que han acompanyat l'aprovació de les lleis i els reglaments d'aplicació– presenten diferències anuals considerables.

Les consideracions que s'han fet recentment sobre les dades nacionals també es poden

taula 4

NOMBRE D'ESTRANGERS A LA LLOMBARDIA, DE L'1 DE GENER DE 2001 A L'1 DE JULIOL DE 2005. PRINCIPALS PAÏSOS DE PROCEDÈNCIA.														
Països	Valors absoluts (arrodoniment en milers)					Valors percentuals					Nombres índex (base 2001 = 100)			
	2000	2001	2003	2004	2005	2000	2001	2003	2004	2005	2001	2003	2004	2005
Marroc	58.400	63.000	70.600	81.400	94.600	13,9	13,5	12,7	12,6	11,9	108	121	139	162
Albània	41.100	47.600	50.400	61.400	87.300	9,8	10,2	9,0	9,5	11,0	116	123	149	212
Romania	14.800	19.600	36.800	48.500	66.700	3,5	4,2	6,6	7,5	8,4	132	249	328	451
Egipte	31.900	34.800	40.500	42.100	52.800	7,6	7,4	7,3	6,5	6,6	109	127	132	166
Filipines	31.200	31.900	34.900	35.700	41.500	7,4	6,8	6,3	5,5	5,2	102	112	114	133
Xina	22.200	23.100	28.100	31.200	40.300	5,3	4,9	5,0	4,8	5,1	104	127	141	182
Equador	6.100	7.500	24.000	26.700	37.200	1,5	1,6	4,3	4,1	4,7	123	393	438	610
Perú	19.400	21.100	26.000	31.900	34.600	4,6	4,5	4,7	4,9	4,4	109	134	164	178
Senegal	19.800	20.900	24.000	29.600	30.000	4,7	4,5	4,3	4,6	3,8	106	121	149	152
Ucraïna	1.300	1.800	15.500	19.300	28.000	0,3	0,4	2,8	3,0	3,5	138	1192	1485	2154
Índia	11.800	13.600	16.200	21.000	27.700	2,8	2,9	2,9	3,2	3,5	115	137	178	235
Sri Lanka	13.400	14.900	17.900	17.700	22.300	3,2	3,2	3,2	2,7	2,8	111	134	132	166
Pakistan	9.100	11.900	14.500	18.400	21.400	2,2	2,5	2,6	2,8	2,7	131	159	202	235
Tunísia	14.200	15.600	15.800	18.200	20.800	3,4	3,3	2,8	2,8	2,6	110	111	128	146
Ghana	8.900	9.200	8.800	11.500	12.100	2,1	2,0	1,6	1,8	1,5	103	99	129	136
Sèrbia i Montenegro	13.200	14.700	12.300	13.200	11.900	3,1	3,1	2,2	2,0	1,5	111	93	100	90
Bangla Desh	4.000	5.400	6.400	7.300	10.700	1,0	1,2	1,1	1,1	1,3	135	160	183	268
Brasil	7.100	8.400	8.900	10.300	10.600	1,7	1,8	1,6	1,6	1,3	118	125	145	149
Total primers 18 països	327.900	365.000	451.600	525.400	650.400	78,1	78,1	81,0	81,1	81,9	111	138	160	198
Tots els països	419.800	467.400	557.300	647.600	794.200	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	111	133	154	189

taula 5

PERMISOS DE RESIDÈNCIA A ITÀLIA, ANYS 1981-2006, EL 31 DE DESEMBRE DE CADA ANY. % D'ESTRANGERS SOBRE LA POBLACIÓ I INCREMENT ANUAL DE LA SEVA PRESENCIA.							
Any	Permisos	Percentatge sobre la població		Any	Permisos	Percentatge sobre la població	
		Variació anual				Variació anual	
1981	207.660	0,4	4,6	1994	677.791	1,2	4,4
1982	209.548	0,4	0,9	1995	729.159	1,3	7,6
1983	207.373	0,4	-1,0	1996	986.020	1,7	35,2
1984	194.562	0,3	-6,2	1997	1.022.896	1,8	3,7
1985	194.559	0,3	0,0	1998	1.090.820	1,9	6,6
1986	207.201	0,4	6,5	1999	1.340.655	2,4	22,9
1987	282.783	0,5	36,5	2000	1.388.153	2,4	3,5
1988	297.315	0,5	5,1	2001	1.362.630	2,4	-1,8
1989	320.104	0,6	7,7	2002	1.549.373	2,7	13,7
1990	548.193	1,0	71,3	2003	1.990.159	3,4	28,4
1991	648.935	1,1	18,4	2004	2.402.157	4,1	20,7
1992	589.457	1,0	-9,2	2005	2.670.514	4,5	11,2
1993	649.102	1,1	10,1	2006	2.938.922	5,0	10,1

aplicar al context de la Llombardia, que històricament ha estat una zona d'atracció per als immigrants estrangers, tal com posen de manifest les xifres, constantment superiors a la mitjana nacional.

Un altre canvi, relatiu tant al context llobard com al nacional, fa referència a l'estabilització gradual dels projectes migratoris, que són cada vegada més de mitjà i llarg termini, i a les modalitats d'assentament, que impliquen cada vegada més famílies en lloc de persones soles.

En termes generals, la distribució territorial dels immigrants queda fortament diferenciada per macroàrees geogràfiques: de fet, les xifres són clarament superiors al nord (6,3% al nord-oest i 6,6% al nord-est) i al centre (5,7%) i molt menys rellevants al sud i a les illes (1,6% i 1,4%, respectivament). Segons l'ISTAT, aquesta diferència entre les macroàrees del país s'ha anat accentuant els darrers anys. (taula 6)

A més, el tant per cent de ciutadans estrangers residents –sovint amb projectes migratoris de llarg termini i formes d'estabilització familiar– és més elevat a les zones metropolitanes del centre-nord (Milà, Torí, Gènova, Roma) i a l'anomenada *Tercera Itàlia*, que es caracteritza per una estructura productiva basada en el sector industrial.

taula 6

POBLACIÓ ESTRANGERA RESIDENT A ITÀLIA, PER DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA. BALANÇ DEMOGRÀFIC DE L'ANY 2005.		
Macroàrees	Variació anual	% sobre la població
Nord-oest	976.887	6,3
Nord-est	730.569	6,6
Centre	641.158	5,7
Sud	229.375	1,6
Illes	92.525	1,4
Itàlia	2.670.514	4,5

Font: ISTAT.

Quant a la situació llobarda, Milà esdevé amb diferència el pol d'atracció principal: el 44% aproximadament dels residents estrangers procedents de països amb forta pressió migratòria es concentra a la província de Milà, i el 23% a la ciutat de Milà.

2. Polítiques d'integració

Categories legals

La distinció fonamental s'estableix entre els estrangers residents de forma regular –amb permís de residència, per tant– i els irregulars, que no en tenen perquè han entrat clandestinament o perquè el permís de residència de què disposaven ha deixat de ser vàlid.

Els motius possibles per a l'expedició d'un permís de residència són els següents:

- Feina, diferenciada entre «treballadors contractats per compte d'altri», «Comerç i treballadors autònoms» i «Altres motius laborals»
- Cohesió familiar (reunificació)
- Motius religiosos
- Asil, diferenciat entre «asil», «sol·licitud d'asil», «causes humanitàries»
- Motius relacionats amb la justícia
- Residència per elecció
- Salut
- Residències menors
- Estudis
- Turisme

taula 7

PERMISOS DE RESIDÈNCIA. 31/12/2006.	
Motiu	%
Feina	56,5
Cohesió familiar	35,6
Estudis	2,9
Motius religiosos	1,9
Residència per elecció	1,4
Altres motius	1,8
Total	100,0

Font: ISTAT.

Drets i obligacions

La proposta: analitzar aquesta qüestió requeria una dissertació basada en la valoració d'una normativa complexa i no sempre coherent.

Competències de les diverses administracions

	Federal/ nacional	Regional	Local
Quotes	X		
Control de fluxos	X		
Permís de residència	X		X
Permís de treball	X		

Les competències en matèria de quotes, control de fluxos i permisos de residència i de treball corresponen a l'administració central i als diferents ministeris i departaments.

Pel que fa al permís de residència, cal distingir entre:

«Permís de residència», que és el document que atesta el dret del ciutadà estranger a romandre de temporalment en el territori nacional – la validesa d'aquest permís pot variar entre sis mesos i quatre anys–; l'expedeix el Ministeri de l'Interior per mitjà dels seus òrgans perifèrics (les prefectures);

«Carta de residència», introduïda l'any 1998 amb la Llei turco-napolitana, que pot sol·licitar-se després d'haver residit regularment durant cinc anys a Itàlia i que correspon a un permís de residència amb durada il·limitada, tot i que revocable –per exemple, per motius penals–; aquest document també l'expedeix el Ministeri de l'Interior per mitjà de les prefectures;

«Carnet d'identitat», que expedeixen els ajuntaments un cop empadronat el ciutadà, sigui aquest italià o estranger. En el cas dels sol·licitants estrangers, només es pot expedir el carnet d'identitat si es disposa d'un permís de residència vàlid.

Les principals controvèrsies entre les diferents administracions han estat relacionades, fins ara, amb les qüestions següents:

La gestió de les regularitzacions en l'àmbit local –per exemple, a Milà els anys 2002-2003– ha donat peu a iniciatives, endegades per la societat civil –associacions d'industrials, cambres de comerç, sindicats, associacions del tercer sector–, per simplificar i agilitzar els procediments, que topen amb diverses dificultats en l'àmbit central.

La competència sobre la renovació dels permisos de residència, que molts desitgen que es transfereixi a les administracions locals, però que de moment el Ministeri de l'Interior no ha volgut delegar.

La programació de les quotes, que, efectuada de forma centralitzada i amb fortes preocupacions de caràcter restrictiu, fins ara no ha sabut tenir en compte les sol·licituds/exigències dels sistemes productius locals.

Serveis que ofereixen les administracions

	Federal/ nacional	Regional	Local
Seguretat Social	X	X	X
Econòmics	X		X
Ocupació	X	X	X
Llengua	X	X	X
Religió			X
Polítics			X
Assistència jurídica	X		

Cursos de llengua i cultura

No hi ha dades fiables que permetin valorar l'oferta de cursos de llengua i cultura. En canvi, pel que fa als cursos d'italià per a adults i d'«alfabetització», la majoria són organitzats pel tercer sector, voluntàriament o bé amb el suport de les administracions locals.

Teixit associatiu

Fins ara, la participació política dels immigrants, amb la mediació de la societat civil, ha estat més aviat continguda.

Pel que fa a la implicació en associacions ja existents, ha prevalgut una lògica de representació de caràcter etniconacional. Llevat d'alguns casos, indubtablement interessants –per exemple, el del teixit associatiu de l'associació ARCI–, s'ha atribuït a les comunitats nacionals no només funcions estadístiques, sinó també

organitzatives i s'ha procedit a la cooptació dels líders de les comunitats més importants en cada moment. Això ha donat peu a formes d'inclusió molt selectives i fortament influïdes pels criteris adoptats per l'elecció dels representants.

En canvi, pel que fa a les associacions d'immigrants, el marc general és força decebedor, i posa de manifest l'absència d'incentius institucionals significatius que estimulin aquestes formes de participació/inclusió.

Dret de vot

Fins ara no s'ha reconegut el dret de vot en cap forma als ciutadans estrangers procedents de països no inclosos en la Unió Europea. Algunes propostes que han tirat endavant en l'àmbit local per permetre que els estrangers que hi hagin residit un mínim de cinc anys puguin votar en les eleccions administratives –per exemple, als ajuntaments de Gènova i de Bolonya– s'han trobat fins ara amb l'oposició dels òrgans jurisdiccionals superiors (Tribunal Constitucional), que es basen en el principi que, tractant-se de drets de ciutadania de caràcter universal, no es poden concedir de formes diferents en el territori nacional.

Tenen molta difusió les «Consultes als estrangers», organismes consultius que haurien de facilitar el diàleg entre els estrangers residents als diferents municipis –o les comunitats estrangeres– i l'administració local. Les Consultes, presents a molts municipis de la Llombardia, estan formades per representants dels ciutadans estrangers, elegits directament pels estrangers residents, als quals en alguns casos s'afegeixen representants de les associacions que treballen amb els immigrants. En la major part dels casos, el criteri de selecció dels representants és la representativitat sobre una base nacional, basat en la hipòtesi que els immigrants s'organitzen espontàniament en comunitats etniconacionals i es reconeixen al voltant d'identitats culturals de tipus etniconacional.

3. Qüestions socials i econòmiques

Impacte econòmic de la immigració

No és possible proporcionar dades precises i fiables sobre l'impacte de la immigració sobre el PNB (productivitat, ocupació, renda), taxes, despesa pública, balança de pagaments (remeses i comerç internacional). Dit això, però, es poden fer algunes consideracions generals sobre les conseqüències econòmiques de la immigració a Itàlia.

En primer lloc, els estrangers representen un component de la població activa cada vegada més important. Segons el Comitè Nacional per l'Economia i el Treball Italià (CNEL), l'any 2005 els treballadors immigrants regulars del mercat laboral italià eren, aproximadament, 1.169.000, és a dir, el 5,2% de la població ocupada –la dada és molt inferior al nombre real perquè una part dels immigrants regulars treballen en l'economia submergida. També d'acord amb el CNEL, més del 60% dels estrangers ocupats són homes, concentrats principalment a les regions del nord (més del 60%) i empleats en càrrecs no qualificats (33%). El sector econòmic predominant entre els estrangers és el dels serveis, on treballa el 54,8% dels treballadors estrangers, mentre que el 40,7% treballa a la indústria. El 15% dels ocupats estrangers a la indústria treballa al sector de la construcció, que presenta una concentració de treballadors estrangers que duplica gairebé la del sector industrial en la seva totalitat (15,7% dels empleats a la construcció, davant del 8,5% del sector industrial).

L'any 2005, segons l'ISTAT, la taxa d'ocupació de la població estrangera (15-65 anys) és del 65,6%, aproximadament vuit punts percentuals més elevada que en el cas de la població italiana. La franja d'edats compreses entre els 25 i els 44 anys, a més, absorbeix més del 70% de l'ocu-

pació estrangera, enfront del 57% de la italiana aproximadament. La taxa d'ocupació masculina s'apropa al 80%, mentre que la femenina arriba al 51,2%.

els dels italians i taxes d'ocupació –tot i que no regular– superiors. Tres anys després de la seva arribada a Itàlia, la taxa d'ocupació dels immigrants irregulars és del 76%, superior fins i tot a

© Fotolia/Stephen Coburn

Les taxes d'ocupació són encara més elevades a la Llombardia, on, sumant les persones ocupades regularment, esporàdicament i els treballadors autònoms, s'arriba gairebé al 80%.

LES PRINCIPALS CONTROVÈRSIES ENTRE LES DIFERENTS ADMINISTRACIONS ESTAN RELACIONADES AMB LA GESTIÓ DE LES REGULITZACIONS EN L'ÀMBIT LOCAL, LA COMPETÈNCIA SOBRE LA RENOVACIÓ DELS PERMISOS DE RESIDÈNCIA, QUE MOLTS DESITGEN QUE ES TRANSFEREIXI A LES ADMINISTRACIONS LOCALS, I LA FIXACIÓ DE LES QUOTES

Pel que fa als immigrants irregulars, un estudi molt recent dut a terme per la Universitat Bocconi i el University College de Londres ha posat de manifest que els immigrants irregulars tenen nivells d'educació comparables amb

la de la població llombarda (67%). La dada sobre la situació laboral es correspon amb la de l'educació, que resulta comparable, si no millor, amb la nacional: el 10% dels irregulars té educació universitària i més del 50% ha acabat, com a mínim, la formació superior.

Un estudi de mostres fet fa poc per l'institut Censis ha posat de manifest que el 14% del presupost familiar dels immigrants es destina a les remeses i un 15% a l'estalvi. En total, el 67% dels entrevistats envia diners habitualment al seu país d'origen.

Autoocupació

La demanda de mà d'obra no qualificada en el sector de la manufactura, de fet, ha proporcionat als immigrants nombroses oportunitats d'accedir al mercat laboral italià com a peons, especialment a les regions del nord, sense que es produeixin conflictes entre ells i els seus col·legues italians. Fins a l'any 1998, en canvi, als immigrants se'ls impedia que accedissin a l'au-

toocupació i l'emprenedoria. Itàlia no només es caracteritza per tenir un tant per cent molt més elevat de treballadors autoocupats i empreses petites que altres països desenvolupats, sinó que –i més important encara– durant moltes dècades en moltes regions italianes –clarament, les més riques– hi ha hagut una estratègia manifesta de les classes mitjanes i baixes per posar en marxa els seus propis negocis amb la intenció d'assolir nivells d'estatus i ingressos que no podrien abastar de cap altra manera.

El prestigi relativament elevat que s'associa al fet de ser un petit emprenedor a moltes regions del centre i el nord d'Itàlia comporta que estigui força estesa la visió de l'immigrant com a un empleat, en lloc d'una persona autoocupada. La immigració es considera sobretot una font de treball en zones que en altres circumstàncies estarien afectades per l'escassetat, mentre que és molt més difícil acceptar la idea que els immigrants poden endegar els seus propis negocis com ho fan els italians: la idea de subordinació s'expressa principalment en la identitat percebuda entre immigrants i empleats.

A més, encara que l'emprenedoria immigrant o «ètnica» ja ha estat un fenomen rellevant

s'expedeixen subjectes a una sèrie de restriccions –de tipus jurídic i pràctiques– que produeixen una situació a la qual Ambrosini (2004) fa referència amb els termes «context normatiu de liberalització parcial». La situació general, doncs, és que augmenta constantment l'emprenedoria immigrant, encara que dins d'un marc social, normatiu i polític que imposa encara moltes limitacions al desenvolupament de formes diferenciades i articulades d'autoocupació immigrant i que confina la major part de les iniciatives dels immigrants a sectors marginals.

Economia submergida

La relació entre la immigració i l'economia submergida a Itàlia és força complicada.

En primer lloc, cal recordar que Itàlia, juntament amb Grècia, és el país de la Unió Europea on la part del PNB derivada de l'economia submergida és més elevada. D'acord amb les estimacions de l'ISTAT i Eurispes, la importància d'aquest mercat oscil·la entre el 20% i el 30% del PNB. A diferència del que afirmen alguns autors en relació amb altres contextos nacionals, l'economia submergida a Itàlia no s'ha estès amb l'arribada dels immigrants, però representa un component crucial i tradicional de l'estructura productiva. N'hi ha prou amb recordar, en relació amb aquesta qüestió, la rellevància dels acords informals per al funcionament del sector industrial, que durant tota la segona postguerra ha representat la via italiana habitual per al desenvolupament econòmic.

En segon lloc, la incoherència i la insuficiència de les polítiques d'immigració establertes fins ara ha contribuït a definir un marc institucional molt favorable a la reproducció i l'ampliació del mercat submergit en relació amb la inserció econòmica dels immigrants estrangers.

La suma d'unes normatives sobre l'entrada d'estrangers i la residència extremadament restrictives; un marc polític general que s'ha decantat molt cap al prohibicionisme pel que fa als canals legals i oficials de la immigració envers Itàlia; un sistema econòmic que necessita mà d'obra no qualificada per a l'agricultura, la pro-

---

L'ANY 2005 LA TAXA D'OCUPACIÓ DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA ERA DEL 65,6%, APROXIMADAMENT VUIT PUNTS PERCENTUALS MÉS ELEVADA QUE EN EL CAS DE LA POBLACIÓ ITALIANA

---

a Itàlia durant diversos d'anys, la clàusula de reciprocitat que solia permetre als immigrants iniciar els seus propis negocis a Itàlia sempre que es garantís la mateixa facultat als italians en els seus països de procedència no es va revocar fins al 1998, amb l'execució de la Llei 40, coneguda amb el nom de «Llei turco-napolitana». Aquesta disposició legislativa ha produït, certament, canvis significatius en la difusió de l'autoocupació i les postures emprenedores entre els immigrants. Tot i així, els permisos de residència per a les activitats d'autoocupació

ducció industrial i els serveis; tot això, juntament amb un mercat laboral clarament distingit pels acords informals i per un ampli sector secundari caracteritzat per la manca de control i de reglamentació de les relacions laborals, ha comportat unes situacions de fons que han fet gairebé ineludible la potenciació del mercat submergit després de l'increment dels fluxos migratoris cap al nostre país.

La prova més clara d'aquest procés es pot extreure de la dada proporcionada anteriorment sobre la taxa d'ocupació dels immigrants irregulars. Els estudis sobre la inserció laboral dels immigrants efectuats a partir dels anys noranta han mostrat, a més, que una part considerable dels immigrants regulars també acaba treballant en el mercat submergit.

A la Llombardia, els sectors més afectats per aquest procés són la construcció, la restauració i el dels serveis personals, on les dones estrangeres desenvolupen una funció de suplència enfront d'unes polítiques socials que cada vegada tenen menys capacitat per respondre a les diferents necessitats de la cura, en especial, de persones de la tercera edat.

Pel que fa a la part de l'economia submergida vinculada a la immigració, l'única via seriosa perquè «surti a la llum allò que està submergit»

LES TAXES D'OCUPACIÓ SÓN ENCARA MÉS ELEVADAES A LA LLOMBARDIA, ON, SUMANT LES PERSONES OCUPADES REGULARMENT, ESPORÀDICAMENT I ELS TREBALLADORS AUTÒNOMS, S'ARRIBA GAIREBÉ AL 80%

consistiria en potenciar els canals d'entrada regular a Itàlia, que s'enllaçarien amb les exigències manifestades pel sistema productiu, i en fer un gir a les polítiques d'immigració cap a la definició de vies clares d'integració (inclusió) dels immigrants estrangers en la societat i l'economia italiana.

A aquest efecte, es diu que els darrers anys s'han registrat progressos significatius en aquesta direcció i que no sembla que de l'actual campanya electoral en surtin senyals clars d'un canvi de rumb en el món polític.

taula 8

ACTIVITAT LABORAL EXERCIDA PER SITUACIÓ JURÍDICA RESPECTE A LA RESIDÈNCIA.			
Activitat laboral	Regular	Irregular	Total
Operaris genèrics de la indústria	15,0	3,0	13,0
Operaris genèrics del tercer sector	8,0	5,0	7,0
Operaris especialitzats	4,0	2,0	4,0
Operaris de la construcció	12,0	22,0	14,0
Operaris agrícoles i similars	2,0	4,0	3,0
Personal de neteja	5,0	5,0	5,0
Empleats executius i personal d'oficina	2,0	1,0	2,0
Personal de vendes i serveis	3,0	2,0	3,0
Personal d'activitats comercials	2,0	5,0	2,0
Personal de restauració/hotels	11,0	8,0	10,0
Oficis artesanals	6,0	9,0	6,0
Personal de transports	3,0	1,0	3,0
Servents/assistents domiliaris	17,0	30,0	19,0
Altres	9,0	4,0	8,0
<i>Total</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Font: Observatori Regional per a la Integració i la Multietnicitat.

© Almendra Salazar

© Almendra Salazar

Pobresa, atur, marginalitat

No es disposa de dades quantitatives fiables pel que fa a la difusió de la situació de pobresa entre els immigrants, tot i que una sèrie d'indicadors –situació respecte a l'habitatge, nivells retributius, classificació contractual, accés als serveis de seguretat social de baix llindar, etc.– posen de manifest una situació de necessitat econòmica força estesa.

A la Llombardia, els estrangers desocupats, el nombre dels quals ha disminuït sensiblement al llarg dels darrers cinc anys, representen el 6%-7% del total, dada que es correspon amb la tendència nacional. La distància amb la taxa de desocupació dels estrangers és continguda en el cas dels homes, mentre que és molt més accentuada per al component femení. Un últim aspecte interessant té relació amb el fet que la major part dels estrangers que busquen feina són a les regions del nord, mentre que els desocupats italians es concentren a les regions del sud.

Pel que fa a les dades sobre criminalitat i empresonaments, el quadre estadístic posa de

manifest el creixement constant del nombre de ciutadans estrangers denunciats, detinguts i empresonats en relació amb el total. Com sempre, aquestes dades poden donar lloc a dues interpretacions oposades: d'una banda, hi ha qui sosté que aquestes indiquen un augment de la implicació dels ciutadans estrangers en activitats il·legals; de l'altra, hi ha qui, en canvi, afirma que cada vegada més ciutadans estrangers acaben esdevenint l'objectiu preferent de les activitats dels òrgans de control i repressió.

Segurament l'elevada presència de ciutadans estrangers a les estadístiques judicials es pot considerar un indicador d'una situació alta-ment problemàtica pel que fa a la integració i la inclusió social.

Finalment, un punt crucial en les estadístiques sobre criminalitat té a veure amb el percentatge dels delictes d'immigració –derivats de la violació de les normes sobre entrada i residència– respecte del total dels delictes pels quals són denunciats, detinguts i empresonats els ciutadans estrangers. Alguns estudis recents duts a terme per la Magistratura Democràtica mos-

taula 9

SITUACIÓ LABORAL PREDOMINANT, ANYS 2001-2006, REGIÓ DE LA LLOMBARDIA (VALORS EN %).

Situació laboral predominant	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2006
Desocupat	13,2	13,4	12,1	8,9	7,4	6,3	7,3
Estudiant	2,9	2,9	2,9	2,5	2,6	4,9	0,0
Mestre/Mestressa de casa	10,6	8,4	9,0	7,6	9,3	7,5	0,0
Ocupat de forma regular	45,3	45,9	52,6	56,7	55,3	51,5	59,1
<i>. Temps indeterminat horari normal</i>	35,4	35,8	38,0	40,9	38,6	36,4	41,7
<i>. Jornada parcial</i>	4,4	4,5	6,8	6,2	7,5	6,5	7,4
<i>. Temps determinat</i>	5,5	5,6	7,8	9,6	9,2	8,7	10,0
Ocupat de forma irregular	17,2	21,1	13,8	14,0	14,4	16,8	19,3
<i>. De forma estable</i>	11,9	13,7	8,4	7,3	8,4	9,9	11,3
<i>. De forma no estable</i>	5,3	7,4	5,4	6,7	6,1	6,9	7,9
Ocupat treball autònom dependent	1,7	1,5	1,4	2,1	2,3	2,1	2,4
Treballador autònom	7,2	6,8	8,1	7,2	7,0	7,9	9,1
<i>. Regular</i>	5,4	4,9	6,4	5,9	6,0	6,9	7,9
<i>. Irregular</i>	1,8	1,9	1,8	1,3	1,1	1,0	1,1
Emprenedor	--	--	--	--	1,0	1,0	1,1
Soci treballador de cooperativa	--	--	--	--	--	0,9	1,1
Altres situacions no laborals	--	--	--	0,2	0,2	0,4	0,0
No respon	1,8	..	..	0,9	0,4	0,6	0,6
<i>Total</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

taula 10

CIUTADANS ITALIANS I ESTRANGERS EMPRESONATS: ANYS 1990, 1995, 1999, 2005.					
Any	Italianos	%	Estrangers	%	Total
1990	22.133	84,6	4.017	15,4	26.150
1995	38.716	81,8	8.628	18,2	47.344
1999	38.000	71,7	15.000	28,3	53.000
2005	40.273	67,0	19.836	33,0	60.109

Font: ISTAT

tren, a aquest efecte, que des que va promulgar-se la Llei Bossi-Fini, que ha transformat alguns delictes administratius en delictes penals, el tant per cent ha augmentat considerablement i s'ha incrementat el nombre de denunciats, detinguts i empresonats estrangers en les estadístiques judicials.

Accés a les institucions financeres

Inspirant-se també en l'estudi recent de l'institut Censis sobre la ciutadania econòmica dels immigrants, podem observar que l'ús d'instruments de gestió dels estalvis que impliquen una relació amb el sistema bancari sembla força estès entre els immigrants: de fet, sis de cada deu

EL MARC POLÍTIC ITALIÀ HA CANVIAT, DES DE LA SEGONA MEITAT DELS ANYS NORANTA, CAP A POSICIONS CADA VEGADA MÉS NEGATIVES PEL QUE FA A LA IMMIGRACIÓ. TANT EL CENTREDRETA COM EL CENTREESQUERRA HAN ARTICULAT EL SEU DISCURS AL VOLTANT DE DUES PREOCUPACIONS.

disposen d'un compte corrent, quatre de cada deu d'una targeta bancària (targeta ATM), el 16% té una llibreta d'estalvis i el 13%, una targeta de crèdit. També és considerable el nombre d'estrangers que recorre als crèdits al consum (42%).

El sistema bancari italià, però, ha recollit amb cert retard les noves exigències de l'accés al crèdit i la transferència de divises vinculades a les remeses procedents dels immigrants. De fet, només un immigrant de cada quatre fa servir el sistema bancari i postal per transferir diners, mentre que el 40% recorre a agències internacionals de transferència de diners, el 29% a persones de confiança i el 16% se n'ocupa personalment.

Quant a l'adquisició d'immobles (hipoteques), com a mínim el 10% dels immigrants han sol·licitat un préstec i el 19% té intenció de subscriure'n un en el futur.

Accés a l'habitatge

Molts estudis duts a terme els darrers quinze anys indiquen que els immigrants troben força dificultats d'accés a l'habitatge, sobretot pel que fa als contractes de lloguer. La situació típica dels immigrants estrangers en aquesta qüestió presenta característiques oposades a la dels italians: el 72% dels immigrants viu, de fet, en una casa o en una habitació de lloguer, mentre que només l'11,8% és propietari d'un habitatge; en el cas dels italians, en canvi, els valors són oposats.

El patiment que comporta la qüestió de l'habitatge, a més, es posa de manifest amb la persistència de situacions de greu necessitat en l'habitatge –barraquisme, ocupació abusiva d'edificis abandonats, aglomeracions, etc.–, sobretot a les grans àrees metropolitanes (Roma i Milà).

Escolarització

Els darrers quinze anys les línies d'intervenció s'han articulades en dues direccions.

En primer lloc, s'ha cercat la reducció de les mancances lingüístiques dels nois i noies arribats a Itàlia per reunificació familiar, combatudes sobretot amb la creació d'aules d'aprenentatge d'italià per a estrangers a les escoles i amb la introducció del voluntari lin-

taula 10

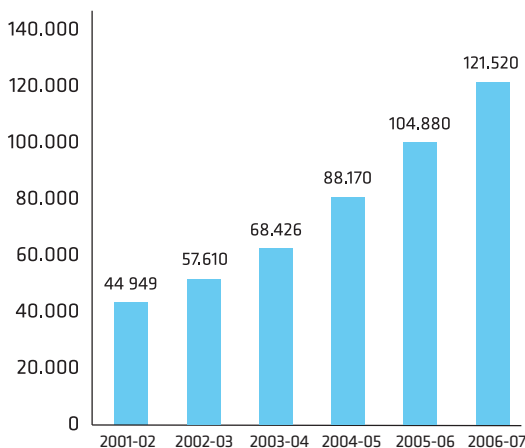
ALUMNES DE NACIONALITAT NO ITALIANA, TOTS ELS TIPUS D'ESCOLES, ANYS 1983-2006 (VALORS ABSOLUTS I EN %).

Curs	Variació anual	%
1983/84	6.104	0,06
1984/85	6.468	0,06
1985/86	7.050	0,07
1986/87	7.424	0,07
1987/88	8.967	0,09
1988/89	11.791	0,12
1989/90	13.668	0,14
1990/91	18.794	0,19
1991/92	25.756	0,27
1992/93	30.547	0,32
1993/94	37.478	0,41
1994/95	42.816	0,47
1995/96	50.322	0,56
1996/97	57.595	0,66
1997/98	63.199	0,81
1998/99	76.612	1,09
1999/00	119.679	1,47
2000/01	156.406	1,84
2001/02	181.767	2,31
2002/03	232.766	2,96
2003/04	282.683	3,49
2004/05	361.576	4,20
2005/06	424.683	4,80
2006/07	501.494	5,60

Font: ISTAT - Ministeri d'Educació Pública.

gràfic 1

LLOMBARDIA. ALUMNES DE NACIONALITAT NO ITALIANA. VALORS ABSOLUTS.

güístic, que també desenvolupa una funció de traductor i mediador cultural en les primeres fases de l'escolarització. Aquests programes s'han introduït amb la finalitat d'estendre i ampliar el suport a l'aprenentatge de l'italià per a estrangers i de reorientar, almenys en part, les activitats escolars per tal de posar l'atenció adequada a les exigències d'aquesta població nova.

En canvi, pel que fa als cursos d'italià per a adults i d'«alfabetització», la majoria són organitzats per associacions del tercer sector, voluntàriament o bé amb el suport de les administracions locals.

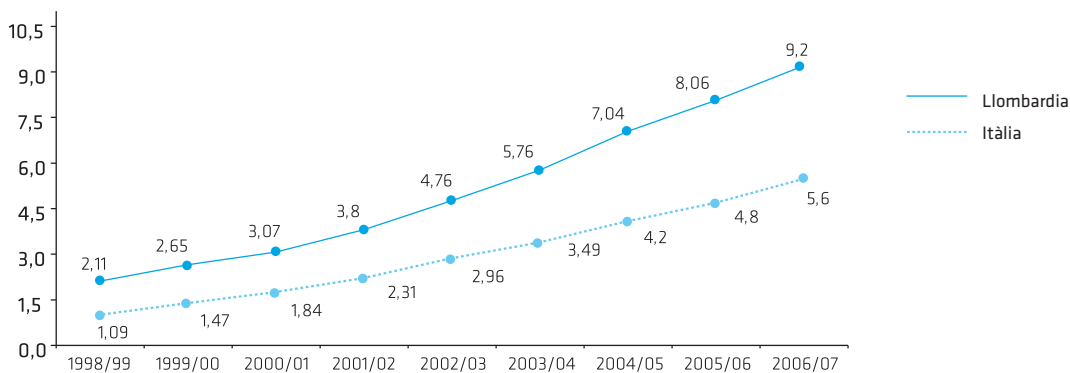
També s'han posat en marxa a l'escola programes de caràcter intercultural, que poden resumir-se d'acord amb la tipologia següent:

- experimentació de modalitats expressives d'altres cultures;
- agermanaments, adopcions a distància, intercanvis epistolars;
- recurs a formes culturals que faciliten la comunicació intercultural (conte, faula, música, dansa, etc.);
- connexió entre relacions interpersonals interculturals i processos de canvi íntegre a escala mundial (relacions entre l'experiència quotidiana del microcosmos escolar i els processos migratoris mundials);
- estudi de les principals cultures de procedència d'alumnes estrangers;
- vies d'anàlisi sobre el prejudici, el racisme i la tolerància.

Encara és aviat per fer una valoració de la capacitat que té el sistema escolar per garantir la mobilitat social i la igualtat d'oportunitats en el cas dels immigrants de segona generació. Si, com hem mostrat en el punt precedent, segurament l'escola representa el context en el qual s'ha jugat realment la partida de la integració, alguns indicadors assenyalen una situació preocupant en molts aspectes: d'una banda, està sorgint una neta preferència dels estudiants estrangers pels cursos d'estudis tecnicoprofessionals breus, menys prestigiosos i orientats a una ràpida inserció en el mercat laboral. De l'altra, les dades sobre la regularitat escolar posen de

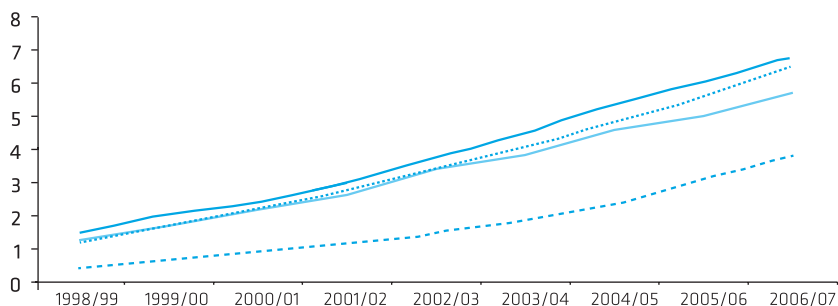
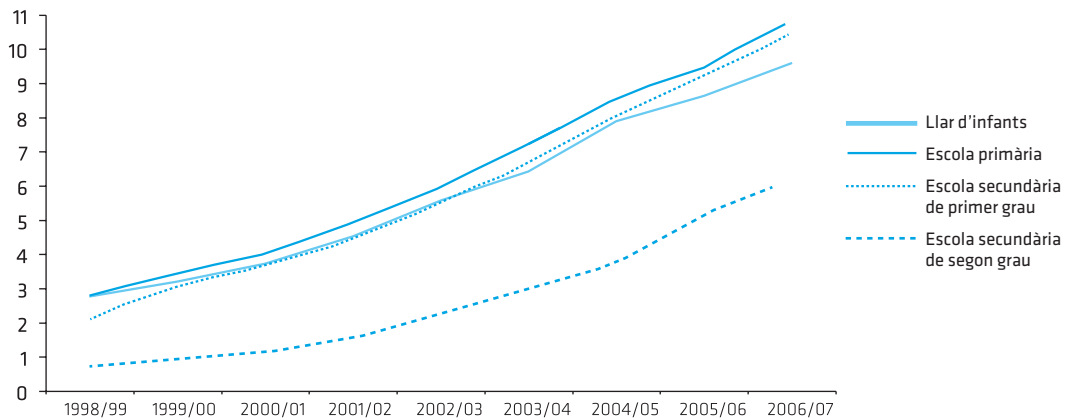
gràfic 2

INCIDÈNCIA DELS ALUMNES DE NACIONALITAT NO ITALIANA SOBRE EL TOTAL DE LA POBLACIÓ ESCOLAR

gràfic 3

INCIDÈNCIA DELS ALUMNES DE NACIONALITAT NO ITALIANA SOBRE EL TOTAL DE LA POBLACIÓ ESCOLAR, ITÀLIA I LA LLOMBARDIA, CURSOS 1998/1999-2006/2007.

manifest, en el cas dels estudiants estrangers, una taxa de retard escolar força accentuada, sobretot pel que fa als estudiants arribats a Itàlia

---

EN PRIMER LLOC, EL CONTROL I LA REPRESSIÓ DE LA IMMIGRACIÓ CLANDESTINA I IRREGULAR MITJANÇANT DISPOSITIUS DE CONTROL DELS FLUXOS I DE LES FRONTERES CADA VEGADA MÉS ARTICULATS I MINUCIOSOS

---

per reunificació familiar i, per tant, inserits sovint en un curs escolar inferior al que els correspondria per la seva edat.

Finalment, s'indica que els darrers deu anys els recursos que s'hi ha destinat han disminuït, tant en l'àmbit central com en el local –les competències en matèria d'educació es distribueixen entre estat, regions, províncies i municipis–, en contrast amb les necessitats creixents assenyalades, superficialment, pel constant increment del nombre de nois i noies estrangers escolaritzats a Itàlia. (taula 10, gràfics 1 i 2)

Fa uns mesos s'ha vist un indicador poc encoratjador de les tendències actuals: la decisió de la junta de Milà de no permetre que s'inscriguin a les llars d'infants municipals menors sense permís de residència, decisió que va acabar revisant-se per les pressions procedents del Ministeri d'Educació Pública.

sent sobretot a les regions del nord i forma part de la coalició de centredreta encapçalada per Silvio Berlusconi; les dues darreres dècades ha destacat pels seus posicionaments xenòfobs i racistes pel que fa als immigrants. Els exemples serien innombrables, però només cal recordar que el 1995 a Milà va ser escollit un alcalde de la Lega Nord la candidatura del qual es va promoure amb cartells que deien: «Un vot a la Lega a Milà, un albanès menys».

La segona és una formació nascuda recentment a partir d'una escissió de l'Alleanza Nazionale, fundada per Francesco Storace –expresident de la regió del Laci i exdirigent d'Alleanza Nazionale– i Daniela Santanché –diputada electa a les llistes d'Alleanza Nazionale i candidata a la presidència del Consell a les properes eleccions polítiques, que se celebraran el 13 d'abril–, i és molt propera al sector més declaradament racista de l'extrema dreta italiana (Forza Nuova).

Entre les moltes posicions manifestament racistes els exponents d'ambdós partits, un exemple recent pot aportar una mostra del nivell que sovint assoleix el debat polític sobre la immigració: fa alguns mesos, un conseller municipal de la Lega Nord de Treviso va afirmar que «amb els immigrants irregulars s'hauria de recuperar alguns dels mètodes usats per les SS». Ara bé, malgrat la gravetat de l'afirmació, les reaccions dels principals líders de la coalició de centredreta van ser molt toves i van limitar-se a condemnar el fet que el conseller en qüestió no s'ho hagués pensat prou abans d'expressar públicament aquesta mena d'afirmacions.

4. Xenofòbia

Partits o moviments xenòfobs

En el marc polític italià hi ha, almenys, dues formacions declaradament xenòfobes: la Lega Nord i La Destra. La primera, nascuda a la Llombardia durant la segona meitat de la dècada dels vuitanta, és una formació política pre-

Factors de rebuig

Tot i no haver-hi altres formacions expressament i declaradament racistes, cal subratllar que el marc polític italià ha canviat, des de la segona meitat dels anys noranta en endavant, cap a posicions cada vegada més negatives pel que fa a la immigració. Més concretament, l'orientació política tant del centredreta com del centreesquerra ha girat al voltant de dues preocupacions.

En primer lloc, el control i la repressió de la immigració clandestina i irregular mitjançant dispositius de control dels fluxos i de les fronteres cada vegada més articulats i minuciosos –arrest administratiu, simplificació dels procediments d'expulsió amb el consegüent debilitament dels drets dels expulsats, acords bilaterals amb alguns estats com Tunísia i Albània.

En segon lloc, el «restabliment de la legalitat» enfront dels riscos per a la seguretat dels ciutadans italians que procedirien de la implicació dels immigrants estrangers en activitats il·legals de diversa mena.

La focalització del discurs politicomediàtic en aquestes dues qüestions, amb el suport de les contínues campanyes d'alarma social sobre seguretat, criminalitat i immigració –fonamentades *ad hoc* per polítics i mitjans de diferents tendències–, ha portat a una criminalització preocupant d'una gran part de la immigració –criminalització que ha anat colpint els immigrants marroquins, albanesos, iugoslaus, romanesos i xinesos, així com, amb una constància certament preocupant, gitanos– i a una substancial desaparició en el debat polític de qualsevol tema que faci referència a la integració dels immigrants i a les polítiques que caldria activar per afavorir-la. Aquesta tendència, naturalment, va accentuar-se després de l'11 de setembre, amb la difusió d'actituds islamofòbiques i la criminalització dels immigrants procedents dels països islàmics, sovint equiparats a cinquenes columnes del terrorisme internacional.

Mitjans de comunicació

Els darrers quinze anys la premsa italiana s'ha caracteritzat per una total desatenció pel que fa a les regles que en altres països –com ara el Regne Unit– defineixen les formes amb les quals els periodistes poden referir-se a persones que pertanyen a minories ètniques. Al contrari: es considera normal fer servir gentilicis o adjectius referits a la condició d'estranger cada vegada que en una notícia de la crònica negra s'esmenta l'autor d'un delictes –sovint només presumpte–, mentre que la procedència nacional, és clar,

s'omet sistemàticament quan la persona en qüestió és, en canvi, víctima d'un delictes. A més, molt sovint es fan servir estereotips estigmatitzants per referir-se a comunitats nacionals senceres –«els sanguinaris i feroços albanesos», «la màfia xinesa que controla els barris xinesos»,

---

EN SEGON LLOC, EL «RESTABLIMENT DE LA LEGALITAT» ENFRONT DELS RISCOS PER A LA SEGURETAT DELS CIUTADANS ITALIANS QUE PROCEDIRIEN DE LA IMPLICACIÓ DELS IMMIGRANTS ESTRANGERS EN ACTIVITATS IL·LEGALS DE DIVERSA MENA

---

les «bandes de llatins que s'acarnissen a les perifèries», «els gitanos que es dedicarien en gran mesura a robatoris d'habitatges», etc.

Diaris i telenotícies han alimentat constantment l'alarma social pel que fa a col·lectius d'immigrants senceres amb motiu d'algun fet criminal greu. L'últim esdeveniment es va produir a Roma el novembre passat, quan, després de l'homicidi d'una dona italiana per part d'un ciutadà romanès, es va desencadenar una campanya de criminalització de la comunitat romana que ha tingut com a protagonistes tant exponents de primera fila del centredreta com l'alcalde de Roma i actual candidat del centre-esquerra a la presidència del Consell o alguns ministres del govern de centreesquerra, i que ha posat en risc les relacions diplomàtiques entre Itàlia i Romania.

5. Temes de debat

Evolució històrica

No és fàcil identificar tendències evolutives clares en una situació que s'està transformant a un ritme força convuls. Ens limitarem, doncs, a indicar alguns macrofenòmens.

Una transformació important ha comportat la progressiva estabilització dels projectes migratoris, marcada per les reunificacions familiars, la creació de famílies a Itàlia i el creixement constant del nombre d'estudiants estrangers a les escoles italianes. També la convergència registrada en les dades dels permisos de residència, el cens de la població i els padrons municipals posa de manifest l'estabilització progressiva dels projectes migratoris i la reducció de la mobilitat interna dels immigrants en el territori nacional.

Al mateix temps, persisteixen importants fenòmens d'immigració temporal o cíclica: aquesta última té a veure cada vegada més amb persones procedents de països que han entrat a formar part de la Unió Europea fa poc i que gaudeixen d'una llibertat de circulació gairebé total dins dels límits de la Unió.

Pel que fa a la inserció laboral, potser el canvi més important que s'ha produït els darrers deu anys ha estat l'increment de les activitats empresonades gestionades per ciutadans estrangers, que sovint estan modificant profundament el teixit comercial i productiu de moltes àrees del país. Els mateixos sectors industrials, marques de fàbrica i béns d'exportació de l'economia italiana s'estan transformant gràcies a la inserció, a diferents nivells, d'empresonadors –i no només treballadors– estrangers.

Des del punt de vista de la consciència dels propis drets i de les formes de participació política, els darrers anys s'han registrat episodis interessants de mobilització per protestar contra els retards en la concessió del permís de residència i en els procediments de regularització.

En l'àmbit cultural, finalment, es poden detectar indicis de la voluntat d'algunes «comunitats nacionals» d'obtenir un reconeixement públic de la pròpia identitat cultural.

Zones de procedència i cohesió cultural

L'existència d'identitats culturals sòlides de tipus tradicional i de forts lligams igualment de caràcter comunitari no ens semblen característiques destacables de la immigració estrangera a Itàlia. Per ara, les modalitats d'interacció amb la societat italiana no han presentat les connotacions típiques dels països amb vocació multicultural (Regne Unit, Països Baixos, Suècia, EUA, Austràlia).

A més, llevat de la immigració procedent de la Xina fins a principis dels anys noranta –concentrada en algunes àrees metropolitanes (Milà, Roma i Torí) i a la província de Prato– i dels sikhs –que s'han concentrat en algunes províncies de la Llombardia, on han esdevingut una part important de la mà d'obra activa en la ramaderia–, els patrons d'assentament dels immigrants a Itàlia han mostrat una marcada tendència a la dispersió territorial, tant a escala nacional com dins dels diversos àmbits territorials i les ciutats. Ho demostra el fet que, per ara, no es registren «enclavaments ètnics» de prou rellevància.

També pel que fa a la inserció laboral, les especialitzacions nacionals semblen dependre més de les oportunitats existents en els contextos locals i d'una etnicització d'alguns segments del mercat laboral promoguda pels empresaris que no pas de suposades vocacions culturals (ètniques o nacionals).